

Menekült franciák Magyarországon 1943–1945-ben¹

MORELLE: Hadifogoly lévén csak arra törekedtem, hogy visszanyerjem a szabadságomat. Többször is megpróbáltam szökni, de sikertelenül. A tábor Bécs mellett volt, Kremsben, a Duna partján. Itt megismerkedtem egy magyarral – régi idegenlégióossal, aki szintén hadifogoly volt. Ő sok mindent elmondott nekem... Megmagyarázta, hogy Magyarország nem üzent hadat Franciaországnak, menjünk oda, meg fogja adni a nővére címét. Meg is adta, a nővére Budapesten lakott egy kis téren a Rákóczi út mellett.

LEROUX: Átjutottam a határon. Ennivalóm nem volt, szakadt az eső, egy idős embert szólítottam meg az úton, reméltem, ő nem fog feljelenteni. Bevitt egy tanyára. Valahogy sikerült megmagyaráznom, ki vagyok. A pappal szerettem volna beszélni, de az még aludt. A földműves azt mondta: „Meglátjuk, hogy francia vagy-e?” Elment, és öt perc múlva visszajött egy férfival, aki kitűnően beszélt franciául. Egy cseh volt, aki évekig Franciaországban dolgozott és nagyon jól beszélt franciául. Megkérdezte tőlem: „Te francia vagy?” Mondtam: „Igen, és te?” Azt felelte: „Én cseh vagyok, én is hadifogoly voltam Németországban, aztán átszöktem Magyarországra. Ha akarsz dolgozni, kapsz enni, itt jó dolgod lesz, nagyon jó.” Juhokat kellett őrizni. Volt egy kutya és vagy 150 juh. De amint a gazda egyedül hagyott a mezőn, a kutya nem akart nekem engedelmeskedni, nem értette a francia szavakat. Nekem kellett a juhok után szaladgálnom. Reggel egészséges állatokkal indultam el, de estére legalább tíz lesántult a botütésektől. A gazda nem volt rossz ember, de néha, mert francia voltam, azt mondta: „Trianon, Trianon...”

MORELLE: Soha nem fogom elfelejteni! Az öt pengőt azóta többszörösen visszafizettem azoknak, akiket megismertem. Éltemben ez volt az első emberi szolidaritásról tanúskodó jel, amivel találkoztam. A magyarnak nem volt semmije, és adott nekünk öt pengőt. Később megtudtam, hogy öt pengő milyen sok pénzt jelentett egy szegény pástornak. Csak később értettük meg, hogy azt akarta: telefonáljunk a francia követségre, jöjjenek értünk, hogy ne fogjanak le a magyar hatóságok. Útbaigazított és elindultunk Budapest felé. Hamarosan a csendőrök kezére kerültünk. Legjobban attól féltünk, hogy átadnak bennünket a németeknek. A csendőrségen németül kérdeztettek, de mi nem akartunk németül válaszolni, hogy lássák, franciák vagyunk. De nehéz volt, mert az egyik bajtársam párizsi akcentussal beszélt, a másik déli tájszólással, én meg északról való vagyok. Párizsról kezdtem beszélni, azt mondtam: „Franciák vagyunk, Párizsból.” Akkor kigyúlt valami világosság a csendőr agyában. Ilyesmi nagyon ritkán, még egy csendőrnél is előfordulhat. Hamarosan megjelent egy ráncos kis öregasszony és északi tájszólással szólt hozzánk. A barátaim nem értették őt, de én északról való vagyok, így megértettem. Az asszony egy szót sem tudott franciául, kizárólag az északi dialektust beszélte, ott töltött néhány évet, a férje bányász volt Észak-Franciaországban. Megesküdött a csendőröknek, hogy franciák vagyunk.

LEFEBVRE: Vonatra ültettek és a Balaton partján, Balatonbogláron szálltunk ki. Ott újra úgy éltünk, ahogy már rég elfelejtettünk.

Mikor iskolába jártam az első világháború idején, Ausztria–Magyarországról tanulva azt képzeltek: Magyarország egy német nevű tartomány. Nem ismertük a múltját, a történelmét, semmit. Kellemes meglepetés volt számomra megismerni ezt az országot, ezt a büszke népet. Amikor egy magyar azt mondja, „magyar vagyok”, a szívéből beszél, az komoly, értékes, szép dolog, mert nincs természetesebb annál, hogy valaki szereti a

¹ Elhangzott: Menekülés Magyarországra címmel, 1981. január 18-án, a Magyar Televízió első csatornájának műsorában. (Kissé rövidítve). Szerkesztette: Radványi Dezső, rendezte: Kovács András. Sajtó alá rendezte: Ágoston László.

hazáját. Többet akartam tudni az ország történelméről, könyveket szereztem, írásokat Árpád érkezéséről 900 körül, 895-ben, aztán Szent Istvánról, akit egy francia pápa koronázott meg, Árpád leszármazottjairól a XII–XIII. századig, majd a tatárjárásról, amely tönkretette az országot, meg egy királyról, aki újra felépítette azt. Az ország lassan magához tért, majd Mohácsnál a törökök legyőzték a magyarokat . . . 150 évig török megszállás alatt volt az egész ország, Budapest is, még megvannak a török fürdők a Duna partján, Egerben a minaret.

Ha hosszabb ideig maradtam volna, folyékonyan beszéltem volna magyarul, mert nagyon tetszett a nyelv, és akkor csak 32–33 éves voltam . . . Most már nem megy, öreg vagyok. Csak azt tudom, ami az evéshez, iváshoz, közlekedéshez, vásárláshoz szükséges, ha az ember külföldön van. Nekem minden nagyon tetszett, meg akartam ismerni Budapestet, a magyar életet.

MORELLE: 1943. július 14-én a francia követ rendezett egy ünnepséget a Fő utcai követség helyiségeiben. A francia szökevények is hivatalosak voltak – ekkor még nem voltunk sokan – a nemzeti ünnep alkalmából. Több Budapesten lakó franciát ismertem már, üzletembereket, öreg kisasszonyokat, akik franciaórákat adtak. Ők megkérdézték tőlem, miért nem éneklék el a Marseillaise-t a francia követségen július 14-én. Szerintem is furcsa volt ez, és túlzás, hiszen a nemzeti himnuszunk volt. Szóval engem kértek meg, hogy énekeljem el a Marseillaise-t. Elkezdtem, de nem az első közismert strófát, mert én kívülről tudom a Marseillaise-t, hanem az ötödiket vagy a hatodikat, ami így kezdődik: „Hogyan? Idegen hordák diktálják a törvényt az otthonainkban?” Mindenki kórusban énekelt velem, sok gratulációt és tapsot kaptam, de nem tudtam, mi vár rám. Másnap behívott az ezredes, a francia katonai attasé, összeszidott, azt mondta, hogy illetlenül viselkedtem a követ vendégeként, megzavartam a fogadást . . . Fegyelmi eljárást indított ellenem, úgyszólván száműzött Szombathelyre. Végül is nem bántam meg, hogy így történt, mert megismerkedhettem más emberekkel, egy más várossal, sok baráttra tettem szert, és főleg így került sor arra, hogy megismerjem a feleségemet.

Azért szöktem Magyarországra, hogy onnan továbbmehessek Szíriába, Közép-Európán keresztül. Minden áron kapcsolatba akartam lépni Londonnal. Vállaltam a kockázatot és megkerestem az egyik semleges ország képviselőjét, megkértem, továbbítson egy üzenetet, remélve, hogy így kapcsolatot találok és folytathatom az utat Szíria, Észak-Afrika és London felé. Nagyon meglepődtem, mikor egy szép nap egy úr magához hivatott és azt mondta: „Ön kapcsolatba került Londonnal, mostantól kezdve én rendelkezem önnel.” Így kerültem bele az ellenállási mozgalomba, nem csináltam égrengető dolgokat, de lelkiismeretesen végeztem a munkámat. Nem egyedül csináltam. Gondolhatja, egy idegen, egy szökevény, aki nem ismer senkit, nincsenek kapcsolatai, nehezen boldogult volna. Beszéltem emberekkel, magyarokkal, akiknek a segítségét kértem. Meg is kaptam, kivétel nélkül mindenkitől. Nagyon hálás vagyok ennek az országnak, mert hozzásegített, hogy tovább folytathassam a harcot. Ez az én saját háborúm volt, az én személyes háborúm.

GODEFROY: Egy vasárnap reggel a németek megszállták az országot. Rögtön tovább akartunk menni Jugoszláviába. Egy kis kávéházban tanácskoztunk, a könyvemben ott van, melyik utcában . . . Igen, a Visegrádi utcában, és ott kapott el a Gestapo. A Fő utcai börtönbe vittek, nem messze a francia követségtől, majd Budapest és Bécs között kiugrottam a vonatból. Visszajöttem Budapestre. Volt egy ezredes a honvédelmi minisztériumban . . . Ő vállalta, hogy újra internál, de álnéven. Ezután Norman Jánosnak hívtak. Lekerültem egy kis faluba, Gyulajba. Azért választottam Gyulajt, mert Jugoszlávia irányában feküdt és én változatlanul oda akartam szökni. Elmondhatom hogy életem legszebb napjait töltöttem ebben a faluban. Ez a falu az én falum, úgy szeretem, mint a szülőfalumat, ezt ön bizonyára megérti . . .

MORELLE: A feleségem Pesten egy gyárban dolgozott mint könyvelő. A munkások nagyon szerették. Önként felajánlották, hogy elbujtatnak.

Mme. MORELLE: Pap Józsefnek hívták, és sajnos soha nem tudtam összeköttetésbe kerülni vele a háború után, mert nem tudtam, hogy hol laknak, de nagyon-nagyon rendes ember volt. A feleségével együtt egy kis kertes házban laktak Rákospalotán, és ott rejtőztünk náluk hetekig.

LEROUX: A gyakori bombázások miatt elmentünk Győrből, kibéreltünk Bözsivel (élettársammal) két szobát vidéken, Győr mellett. Amikor a németek bejöttek, és mindenkinek menekülnie kellett, én ott bujkáltam vidéken. Magyarországon elbújtattak a németek elől, de amikor sikerült visszajutnom Franciaországba, itt egy francia nő följelentett. Micsoda különbség egy francia nő között, aki följelentett, és egy magyar nő között, aki elbújtatott. Ez az igazság. Ha hallottuk, hogy valaki közeledik vagy ha láttuk a csendőröket, rendőröket, bebújtam egy nagy ládába egy baltával. Egy kis padláson, a tető alatt bújttam egy debreceni konzervgyárost és egy papot is.

GODEFROY: Szlovákiában volt egy francia ellenálló csoport, egy francia tiszt jött toborozni a faluba, de a bajtársaim és én csak később tudtuk meg, pedig csatlakozni akartunk az ellenállókhöz. Felmentünk Budapestre, de akkorra már megszakadt az összeköttetés a szlovákiai csoporttal. Így ott maradtunk és felajánlottam a szolgálataimat Vaszary úrnak, aki az Andrassy Színház igazgatója és tulajdonosa volt. Egyik napról a másikra új díszletbe kerültünk, a kulisszák mögé, mint kellékesek. Adott időben egy teniszütőt kellett átadnom egy színésznőnek, máskor elő kellett készíteni valamit, amire a Ne bizz a nőben című darab előadásán szükség volt. Minthogy a rendőrség keresett minket, a színházban rejtőztünk. Aztán egy bizonyos vasárnap délután félbeszakították az előadását, mert a németek megostromolták a királyi palotát, és Horthy kormánya helyébe Szálasié tették. Balázs Samu egyike volt azoknak a színészeknek, akik a Ne bizz a nőben-t játszották. Látna helyzetünket, felajánlotta, hogy a lakásában rejtőzzünk, ott töltjük az éjszakákat.

LEROUX: Büntetőtáborból érkeztem, nem közönséges hadifogoly-táborból. Nem voltam egészséges, katonaköpenyben, három krumplival a zsebemben 54 kiló volt a súlyom, amikor Magyarországra érkeztem. A magyarok mentették meg az életemet, nagy részben nekik köszönhetem, hogy életben maradtam.

GODEFROY: Másodszor egy parlamenti képviselői küldöttséggel tértem vissza, elmentem régi gazdámhoz, Bazsonyi Jóskához Tolna megyébe. Ott láttam a különbséget a háború alatti viszonyokhoz képest, és azt, hogy mennyit fejlődött országuk. Én gaulleista vagyok, nem vagyok elfogult, remélem, az objektivitásom teljes a témában. Nagyon szeretem a magyar népet, tehát nagyon örültem az ilyen nagy – ki merem mondani a szót – fejlődésnek. Az én gazdámnak három tehene volt a háború alatt, most meg három bikája meg egy tehene. Megtartotta a két lovat is, ezek nem sokat dolgoztak, szép kővérek voltak. Volt egy autója is, egy lengyel FIAT. Megkérdeztem, miből vette? Azt felelte, hogy a megtakarított pénzéből. Később felajánlotta a Balaton-parti nyaralója kulcsát. Igen meglepődtem, hogy parasztoknak nyaralójuk van. Családi örökség? Nem. Akkor hogy szerezték? A megtakarított pénzünkből vettük. Így felmérhettem, milyen sokat fejlődött a paraszti osztály Magyarországon, ahhoz az időhöz képest, amikor szemtanúja voltam az életének, minthogy ott dolgoztam velük a földeken. A hangulat igen felszabadult volt az országban, az emberek nem látszottak olyanok, mint akik boldogtalanok. Ismétlem, nagyon örültem neki, mert őszintén szeretem a magyar népet és nagyon hálás vagyok a fogadtatásért, amiben azokban a nehéz időkben részesítettek.

LEROUX: Megköszönöm a magyaroknak és Magyarországnak mindazt, amiben részesítettek. Sohasem bántak velem ilyen emberien, még hazámban sem, hiszen onnan visszaküldtek Németországba. Köszönöm magyarok! Köszönöm Magyarországnak!